جام جم
هیأت
HEYAT
۱۱
دوشنبه ۵ شهریور ۱۴۰۳ شماره ۶۸۴۳

زنان زائر اربعین در مسیر «سبایا»

یکی از مسیرهایی که از سمت جنوب عراق به شهر کربلا منتهی می‌شود؛ مسیر سباياست. این طریق به روایتی مسیر حرکت کاروان اهل بیت سیدالشهدا(علیه‌السلام) و اسرای کربلا به سمت کوفه و سپس شام بوده است و به‌همین دلیل بیشتر بانوان عراقی منطقه، این طریق را برای پیاده‌روی به سمت کربلا انتخاب می‌کنند.

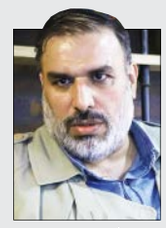
در این مسیر موکب‌های فراوانی از سوی اهالی و ساکنان منطقه کفل برپا شده و از زنان زائر پذیرایی می‌کنند و اسم بیشتر این مواکب نیز به اسم بانوان اهل بیت(علیه‌السلام) نام‌گذاری شده و پس از رسیدن به پل کفل، مسیر سمت راست به شهر کفل و حله و مسیر سمت چپ به عمود ۳۵۰ در جاده اصلی نجف به کربلا راه دارد که مسیر کفل به«طریق سبایا» نیز معروف است.

مهدی بخشی، عکاس خبرگزاری مهر می‌گوید: روایت شده که کاروان اسرای کربلا را برای انتقال به کوفه و شام از این مسیر عبور دادند و به‌همین دلیل بسیاری از خانم‌های عراقی این مسیر را برای پیاده‌روی به سمت کربلا انتخاب می‌کنند و بیش از ۷۰ درصد زائران مسیر سبایا را خانم‌ها تشکیل می‌دهند که این امر نیز سوژه خوبی برای عکاسی به خصوص برای بانوان عکاس است.

داستان ۳۰۰۰ کیلومتر رنج

بررسی مسیر اسرای کربلا نشان می دهد خاندان عصمت و طهارت با چه مصائب و رنج هایی مواجه شده‌اند

سید علی‌اصغر حسینی
پژوهشگر و روزنامه‌نگار

دیروز مراسم بی‌شماری در گرامیداشت یاد شهدای دشت کربلا در دنیا برگزار شد و اجتماع عظیم مردم در مسیر نجف به کربلا، به اوج خود رسید؛ اما داغ اسرای کربلا و رنج‌های حضرت ام‌المصائب، زینب کبری(س) به هیچ‌روی فراموش‌شدنی و کمرنگ‌شدنی نیست. حالا که زائران اربعین در حال رسیدن به شهرها و منازل‌شان در عراق، ایران و سایر کشورهای جهان هستند، مروری خواهیم داشت به برخی روایت‌ها و اعداد درباره مسیر اسرای کربلا در سال ۶۱ و ۶۲ هجری قمری. مسیرهایی گاه تا چند برابر مسیر ساده و سهل نجف تا کربلا؛ البته بدون هیچ امکانات رفاهی و در اوج رنج و مهنت...

سیر و مسیر اسارت

سیر اسارت و مسیری که اهل بیت عصمت، سلام‌ا... علیهم، در طول حرکت از کربلا به کوفه و شام و در نهایت بازگشت به مدینه طی کرده‌اند، از نکاتی است که در بیان تاریخ کربلا کمتر به آن پرداخته می‌شود و غالبا به خطبه‌های امام سجاد (ع) و حضرت زینب (س) و دیگر بانوان حرم در شهرهای کوفه و شام و حوادث این دو شهر، بیشتر از حوادث این مسیر توجه می‌شود. آنچه که در ادامه می‌خوانید نگاه اجمالی به سیر حرکت این خاندان در مسیری حدود ۳۷ برابر پیاده‌روی اربعین!

اولین گام‌های اسارت

از روز یازدهم محرم، اولین گام‌های اسارت کاروان اهل بیت (ع) از کربلا به سمت کوفه آغاز شد؛ سفری همراه با خانواده شهدای کربلا، زن‌ها، دختران، کودکان و مردان. این مسیر که در طول تاریخ به عنوان مسیر «سبایا» (به معنای اسیران) شناخته می‌شد امروز تقریبا همان مسیری است که به عنوان «طریق‌العلماء» شناخته می‌شود. مسیری حدودا ۸۰ تا ۸۵ کیلومتری که در دوران جدید پیاده‌روی به سمت کربلا، شاهد حضور مجموعه‌ای از مراجع، عالمان و فرزانگان در ۱۵۰ سال گذشته بوده است. با توجه به فاصله کربلا تا کوفه و سرعت اندک کاروان اسرا و در نتیجه فرارسیدن شب و همچنین تمایل ابن زیاد به نمایش پیروزی خود، به نظر می‌رسد لشکر، روز و شب یازدهم محرم را در مسیر بوده و صبح روز دوازدهم به کوفه وارد شده‌اند.

بدون هیچ نشانی از آبادی

بعد از ورود کاروان اسرا و اتفاقاتی که در مسجد کوفه اتفاق افتاد و خطابه‌های آتشین امام سجاد (ع)، حضرت زینب (س) و حضرت فاطمه بنت‌الحسین (ع) کاروان به دستور ابن زیاد، آماده حرکت به سمت شام می‌شود. براساس اسناد تاریخی، بسیاری از زنان یا مردانی که در کوفه خویشاوندانی داشتند از بند اسارت آزاد شده و کاروان اسیران با تعداد بسیار اندکی که تعداد آنان در اسناد تاریخی، حداکثر ۲۵ زن و دختران خردسال و ۱۰ مرد و پسر کوچک نقل شده است و همگی از خاندان بنی‌هاشم بودند، همراه گروهی از نظامیان کوفی که در میان آنان شمر بن ذی‌الجوشن نیز حضور داشت، راهی شام شدند.

بر اساس بررسی محققان، مسیر حرکت از کوفه به شام یکی از این سه مسیر بوده است؛ «کناره دجله» با بیش از ۱۵۴۵ کیلومتر، «کناره فرات» با بیش از ۱۱۰۰ کیلومتر و صحرایی خشک و بی‌آب و علف با عنوان «وادی شام» با مسافتی معادل ۸۰۰ کیلومتر. اگرچه مزارهای مختلف منسوب به اهل بیت(ع) در مسیر کناره دجله و فرات می‌تواند نشانه‌هایی از حرکت کاروان در این مسیر باشد اما به نظر غالب تاریخ‌نویسان، با توجه به لزوم سرعت در مسیر حرکت برای رسیدن به شام، این کاروان داغدار از وادی شام عبور داده شده‌اند؛ سرزمینی که هم‌اکنون به‌عنوان بخشی از کشورهای عراق، عربستان، اردن و سوریه شناخته می‌شود و همچنان با گذشت ۱۴ قرن به‌عنوان سرزمینی برهوت و خشک، هیچ نشانه‌ای از آبادی یا علائم مرزی در آن نیست.

الشام، الشام، الشام

تصور عبور یک کاروان اسیر همراه با کودکان و زنانی داغدار از این زمین شوره‌زار، در کنار قاتلان برادران و خویشان و همگام با سرهای عزیزان، می‌تواند تصوری دردناک باشد. اگر این تصویر ذهنی را با یک روایت از شاهدان عینی این حرکت بیامیزیم، می‌توان بیشتر عمق فاجعه را حس کرد. امام صادق(ع) در روایتی به نقل از امام سجاد(ع) می‌فرماید: «مرا بر شتری لاغر که جهاز آن چوبین و بدون زیرانداز و لنگ بود، سوار کردند که ناهموار راه می‌رفت، در حالی که سر حسین(ع) بر نیزه و زنان خاندان‌مان پشت سر من، سوار بر شترانی لاغر و استخوانی می‌آمدند و بچه‌های کوچک و بزرگ پشت سرمان و نیزه‌ها گرداگردمان بودند. اگر اشکی از چشم یکی از ما جاری می‌شد، با نیزه به سرش می‌زدند، تا آن‌که وارد شام شدیم.»

اگر ورود کاروان اهل بیت(ع) به کوفه را ۱۲ محرم بدانیم و توقف چند روزی را که در تاریخ مشخص نیست، دوران اسارت در کوفه و حرکت به سمت شام بدانیم، بسیاری از مورخان، تاریخ ورود کاروان به شام را «اول صفر» دانسته‌اند و بر این اساس، باید گفت کاروان اسرا، حدود ۱۵ روز در وادی شام مسیر را طی کرده‌اند. این مسیر طولانی‌ترین مسیر حرکت کاروان اسیران همراه با سرهای شهیدان و در کنار قاتلان در صحرایی بسیاری سوزان بود. می‌توان گفت که حرکت در این مسیر طولانی‌ترین، سخت‌ترین و هولناک‌ترین دوران اسارت اهل بیت(ع) بود؛ دورانی که با توقف‌های چندروزه در شهرهای کوفه یا شام قابل قیاس نیست، این‌گونه می‌توان راحت‌تر معنای «الشام، الشام، الشام» را دانست که شاید این سخن اشاره‌ای به وادی شام باشد، نه شهر شام. پیمودن این مسیر یعنی دو هفته زندگی دربند و در صحرایی خشک و در مسیری حدود بیش از ۱۰ برابر پیاده‌روی امروزه اربعین.

نگاهی به مسیر بازگشت

اگرچه در مسیر بازگشت، مقداری شرایط برای اهل بیت(ع) آسان‌تر شود، اما طی کردن این مسیر به گونه‌ای دیگر از اسارت تبدیل شد که در عین آسانی، بدون سختگیری و مراقبت‌های غیرمستقیم نبود. بدون شک، خطابه‌ها و روشنگری‌های امام سجاد(ع) و حضرت زینب(س) و دیگران در شهر کوفه و شام، آنچنان تاثیری در این دو شهر گذاشته بود که به افرادی که مامور بازگرداندن اهل بیت(ع) به مقصد خویش بودند، تاکید شده بود که این افراد حق هیچ‌گونه ارتباطی با ساکنان روستاها و شهرها را در مسیر بازگشت ندارند. اگر نظر برخی مورخان را که از سفر مستقیم کاروان از شام به مدینه سخن گفته‌اند و بازگشت کاروان به کربلا را در دومین اربعین (یک سال و ۴۰ روز بعد از واقعه عاشورا) و در سال ۶۲ هجری می‌دانند، بپذیریم، باید گفت: کاروان در مسیر بازگشت مستقیم از شام به مدینه، مسافتی حدود ۱۲۳۰ کیلومتر را در نوع جدیدی از اسارت طی کرده است. اما اگر به نظر غالب مورخان، کاروان بعد از شام، به سمت کربلا حرکت کرده باشد تا اولین اربعین بعد از عاشورا را در کربلا باشد، باید گفت مسیر بازگشت کاروان همان مسیر بازگشت از «وادی شام» است؛ کاروانی که اگرچه این بار، بدون سختگیری‌های دوران اسارت این مسیر را طی کرده اما طبیعتا نه سختی‌های آن سفر سخت را فراموش کرده و نه در این سفر، آنچنان راحت است که بتواند آن‌طور که می‌خواهد بگرید؛ چون باید زودتر به کربلا برسد.

سرها در کیسه

به‌عنوان نمونه بسیاری از مورخان از بازگشت سرهای شهیدان توسط همین کاروان برای دفن در سرزمین کربلا سخن گفته‌اند؛ بنابراین باید گفت در مسیر رفت، سرها روی نیزه بود و این بار در کیسه‌هایی همراه کاروان. در مسیر رفت سرها مقابل چشمان اسیران کاروان بود و نمی‌توان گریست و در مسیر بازگشت، سرها همراه با کاروان اما نمی‌توان توقف کرد، چون کاروان باید اربعین به کربلا برسد. برخی مورخان، مسیر بازگشت را همین وادی شام دانسته‌اند اما به‌نظر می‌رسد براساس مستندات تاریخی، تغییراتی در راه بازگشت انجام شده تا کاروان مقداری آسوده‌تر اما باز در همان مسیر خشک، خشن و صحرای سوزان، مسیر را بپیمایند. این تغییرات، طی کردن مسیر را ۱۲۳ کیلومتر بیشتر و مسیر بازگشت ۹۲۳ کیلومتر شد.؛ بنابراین براساس مستندات تاریخی، بعد از واقعه کربلا، این کاروان ۱۸۰۰ کیلومتر راه پیموده است تا دوباره به کربلا برسد. ۲۲ برابر مسیر فعلی پیاده‌روی اربعین از نجف به کربلا!

یک تحلیل عددی

به‌طور کلی می‌توان دوران سفر کاروان کربلا را با فرض رسیدن کاروان در اولین اربعین به کربلا، در مسیرهای مکه به مدینه، مکه به کربلا، کربلا به کوفه، کوفه به شام، شام به کربلا و کربلا به مدینه دانست. حضرت زینب(س) و دیگر اعضای کاروان همراه با سیدالشهدا(ع) و دیگر عزیزان خود، در بخش ابتدایی این سفر یعنی از مدینه به مکه با مسافت ۴۳۱ کیلومتر و از مدینه به کربلا ۱۴۴۷ کیلومتر و در مجموع ۱۸۷۸ کیلومتر را پیموده‌اند. از ویژگی‌های این دوران، اقامت چندین ماه کاروان در مکه و سخنرانی‌ها و مکاتبات مختلف حضرت در این شهر برای آماده‌سازی افراد برای قیام بود اما در بخش دوم این سفر که باید آن را «دوران اسارت» دانست، کاروان اسرا در مسیر کربلا به کوفه ۸۰ کیلومتر و در مسیر کوفه به شام ۸۰۰ کیلومتر و در مجموع ۸۸۰ کیلومتر را در حال اسارت و همراه با سختی‌های بسیار پیموده‌اند. در بخش سوم که باید آن را «سفر در حصر» دانست با فرض حضور در کربلا در اربعین اول، مسیر بازگشت از شام به کربلا ۹۲۳ کیلومتر و مسیر بازگشت از کربلا به مدینه ۱۲۲۹ کیلومتر طی شده است. با این اعداد راحت‌تر می‌توان درک کرد که کاروان اسرا، بعد از واقعه عاشورا، بیش از ۳۰۰۰ کیلومتر را طی کرده است تا دوباره به مدینه برسد؛ مسافتی معادل ۳۷ برابر پیاده‌روی امروز اربعین!

زائر

میثم رشیدی مهرآبادی | دبیر گروه هیأت

معنی و مفهوم دیوانگان حسین(ع)

نوجوان بودم که برای اولین بار این عبارت به گوشم خورد: «دیوانگان حسین(ع)». معنی‌اش را نمی‌دانستم و نمی‌فهمیدم مفهوم دیوانه در این عبارت چه کسانی هستند. شنیده بودم حاج‌منصور ارضی، مداح اهل‌بیت(ع) در دهه ۶۰ هیأت «دیوانگان حسینی» را راه‌اندازی کرده بود. او شور «حسین‌جان» را در هیأت خود با ریتم سینه‌زنی متفاوت از واحدهای مرسوم آن سال‌ها می‌خواند و طرفداران خودش را پیدا کرده بود. همزمان با آغاز جنگ ایران و عراق، او در بعضی از جبهه‌های جنگ ازجمله خرمشهر، دزفول، اهواز، دوکوهه، جبهه‌های غرب شامل سنندج، مریوان، سقز، ارومیه، مهاباد، مهران و بوکان هم حضور داشت و برای رزمندگان مدیحه‌سرایی می‌کرد. در خاطرات رزمندگان خوانده بودم که حاج‌منصور در جبهه‌ها به روضه‌خوانی و دعاخوانی مشغول بود که معروف‌ترین حضور او در منطقه دوکوهه و شعری بود که سال‌ها روی زبان‌ها افتاد و هیچ‌گاه فراموش نشد.

نمی‌دانم چندساله بودم که اولین بار در مهدیه تهران و بعدها در حسینیه صنف لباس‌فروش‌ها و حرم حضرت عبدالعظیم‌حسنی(ع) صدای حاج‌منصور را بی‌واسطه از بلندگوها شنیدم؛ اما همه حواسم به مخاطبان مجلس بود. من در آن سن‌وسال‌ها می‌خواستم معنی دیوانگی حسین(ع) را در آنها کشف کنم. به خیال خام بچگی‌ام منتظر بودم رفتار خاصی از آنها ببینم؛ حتی چهره‌هایشان را با دقت بیشتری می‌دیدم تا شاید نشانه‌ای پیدا کنم اما هیچ چیز غیرمعمولی وجود نداشت.

حالا که ۳۰ و چند سال از آن سال‌ها می‌گذرد، برای اولین‌بار توانستم معنی این دیوانگی را در صفرالمظفر ۱۴۴۶ در مسیرهای منتهی به کربلای معلی پیدا کنم. بعد از چند سال جاماندن از قافله زائران اربعین، بی‌هوا دل را به جاده زدم و خودم را در پایانه مرزی خسروی یافتم؛ بی‌این‌که تمرین راهپیمایی کنم یا وسایل یک مسافر به خارج از کشور را همراه داشته باشم. صدای اذان صبح که بلند شد، نماز را در سالن پایانه خواندم و راهی خروجی مرز شدم. چیزی نگذشت که در فضایی گروتسک، با غباری که به هوا برخاسته بود، دنبال جوانکی عرب‌زبان، سراغ اتومبیلی می‌رفتم که قرار بود من را با ۱۰۰ هزار دینار به نجف اشرف برساند.

جوان عرب دیگری جلویم را گرفت که بیا با ماشین ما به سامرا و کاظمین برویم و بعدش راهی نجف شویم... . پیشنهاد جالب و قابل‌توجهی بود اما ندایی درونی گفت: اذن این سفر را پیش از هرکس باید از حضرت پدر بگیری. شوق دیدار کوچه‌پس‌کوچه‌های نجف و قبرستان حیرت‌برانگیز وادی‌السلام، تصمیمم را محکم‌تر کرد. آفتاب نزده بود که فؤاد و پسرش، راهنمای ما شدند با مینی‌بوسی که هنوز پلاستیک صندلی‌هایش جدا نشده بود و سرمای کولرش حسابی خنکی داشت.

آفتاب ظهر از تمام ظرفیتش برای سوزاندن پوست‌ها بهره می‌برد که به شهر حله رسیدیم و زنان و مردان و کودکانی که زیر تیغ آفتاب، راهی کربلا بودند. به نجف هم که رسیدیم، همین تصاویر تکرار شد. تازه معنی دیوانگان حسین(ع) را با چشمانم دیدم و با قلبم درک کردم. هیچ عاقلی در بین جمعیت دیده نمی‌شد! اصلا مگر می‌شد جز با دیوانگی، با زن و کودک و نوزاد زد به مسیر زیارت اربعین؟ بیشتر از این‌که حواسم به موکب‌ها و پذیرایی‌ها باشد، چهره‌ها را می‌دیدم. هرچه می‌گذشت، حیرتم بیشتر می‌شد از این همه وحدت در عین کثرت. مسیرهای منتهی به کربلا مملو از دیوانگانی بود که درنهایت آرامش، بزرگ‌ترین کلونی عقلای جهان را در روزهای منتهی به ۲۰ صفرالمظفر ۱۴۴۶ تشکیل داده بودند. اولین زیارت اربعین، تا مدت‌ها دامن عقل و شعورم را رها نمی‌کند. من هنوز هم چهره‌ها را در ذهنم مرور می‌کنم....

ارادت

رسولی، نریمانی و طاهری در مسیر اربعین

همزمان با فرارسیدن ایام اربعین حسینی نماهنگ جدید مهدی رسولی با عنوان «امت شهید» و با شعری از امیرعلی شریفی منتشر شد؛ امت شهید تازه‌ترین نماهنگ مرکز هنری رسانه‌ای نهضت است.

مراسم عزاداری موکب امام‌رضا (علیه‌السلام) با سخنرانی حجت‌الاسلام پناهیان و مرثیه‌خوانی سیدرضا نریمانی در مسیر نجف به کربلا به مدت ۱۰ شب از نماز مغرب برپا بود. این مراسم از سه‌شنبه ۲۳ مردادماه آغاز شد و به‌مدت ۱۰ شب در مسیر نجف به کربلا، عمود ۲۸۵ ادامه داشت. سیدرضا نریمانی در این مراسم به سبک مداحی‌های صادق آهنگران در دفاع مقدس، نوحه‌ای برای زائران اربعین خواند.

همچنین مراسم عزاداری هیأت عبدا...بن‌الحسن(ع) امسال برای اولین‌بار در موکب این هیأت با نام وقف‌الحسین(ع) در مشایه اربعین برگزار شد. در این مراسم حجت‌الاسلام موسویان سخنرانی و حنیف طاهری مرثیه‌خوانی کردند. موکب وقف‌الحسین(ع) در عمود ۱۲۱۷ طریق نجف به کربلا واقع بود و این مراسم از ۳۰ مردادماه به مدت سه شب برگزار شد.

خادم

خادمان امام‌رضا(ع) عاشقان امام‌حسین(ع)

خادمان امام‌رضا(ع) با برنامه‌ای منسجم از شرق تا غرب کشور مشغول خدمت به زائران امام‌حسین(ع) در ایام اربعین حسینی بودند. این عزیزان با استقرار در مرزهای شرقی، پذیرای زائران افغانستانی و پاکستانی بودند و در مرزهای ورودی به کشور عراق به همراه مسیر پیاده‌روی و شهرهای مذهبی عراق خدماتی چون اسکان، پذیرایی، بهداشت، درمان و... ارائه کردند.

در این راستا ۱۶۰ هزار خادمیار در استان‌های کشور به نام امام‌هشتم(ع) مشغول خدمت به مردم بودند که در ایام اربعین به‌صورت ویژه اقدام به خدمت‌رسانی به زائران امام حسین(ع) کردند.

امسال در استان‌های مرزی کشور و مسیرهای منتهی به مرزهای کشور عراق توسط خادمیاران موکب‌های پذیرایی و اسکان زائران، برپا شده بود. علاوه‌بر مرزهای غربی کشور، در مرزهای شرقی از جمله دوغارون ویژه زائران افغانستانی و میرجاوه و ریمدان ویژه زائران پاکستانی موکب‌های اسکان و پذیرایی برپا شد. همچنین در مرز میرجاوه مجتمع رفاهی و خدماتی برای زائران پاکستانی آماده شده بود.

قاب ماندگار

نان‌های بی‌بی خاتون

«بی‌بی‌خاتون» در شهر ابوحمیظه، نرسیده به سوسنگرد و در مسیر منتهی به مرز چذابه زندگی می‌کند. او به کمک دخترها، دامادها و نوه‌ها از اولین سال مراسم پیاده‌روی اربعین تا به امروز نان پخته و به نیت امام‌حسین(ع) و یاران باوفایش در مسیر زائران توزیع می‌کند.

بی‌بی‌خاتون خدمت به زائران اربعین‌حسینی را یک وظیفه می‌داند و اعتقاد دارد این امر سبب برکت در زندگی او شده است. مثل او زنان زیادی هستند که نان و غذا می‌پزند تا پذیرای زائران‌حسینی باشند. سرزمین خوزستان مملو از این ایثارگران و این حماسه‌هاست.